

Kvieši ir Latvijas visnozīmīgākā graudaugu kultūra

Autors: Juris Paiders, Diena

Latvijas eksporta izcilības ir rakstu sērija, kurā tiek identificēti, aprakstīti un popularizēti Latvijas eksporta produkti, kas izceļas ar unikālām īpašībām, augstu kvalitāti vai īpašu tirgus pieprasījumu, piemēram, bioloģiskā pārtika, specifiska lauksaimnieciskā produkcija, inovatīva kokrūpniecības produkcija, dizaina preces vai tehnoloģiskie risinājumi. Tiek arī popularizēta uzņēmumu vēlme un spējas attīstīt un pielāgot nišas produktus eksporta vajadzībām, koncentrējoties uz tirgiem ārpus tradicionālajiem galamērķiem

2024. gadā pēc kviešu eksporta uz vienu iedzīvotāju Latvija bija pirmajā vietā pasaulē, bet no kviešu miltiem ceptu piparkūku eksportā – 3. vietā pasaulē.

Kvieši ir Latvijas visnozīmīgākā graudaugu kultūra. 2024. gadā 42% no visas Latvijas sējumu kopplatības bija kviešu sējumi. No 2020. gada Latvija katru gadu no kviešu (neskaitot cietos kviešus un kviešu sēklas) eksporta gūst ienākumus vairāk nekā pusmiljarda eiro apjomā un Latvija ir kļuvusi par nozīmīgu kviešu piegādātāju pasaules tirgum.

Kā liecina Starptautiskā tirdzniecības centra *International Trade Center* dati (ITC atbalsta ANO tirdzniecības un attīstības aģentūra (*UN Conference on Trade and Development*), Eiropas Savienība un Pasaules Tirdzniecības organizācija), 2024. gadā pēc ienākumiem no kviešu eksporta Latvija ar 569 miljoniem eiro (1,4% no pasaules eksporta tirgus) bija 15. vietā pasaulē, Lietuva ar 813 miljoniem eiro (2,04% no pasaules tirgus) bija 13. vietā pasaulē, bet Igaunija ar 123 miljoniem eiro (0,31% no pasaules eksporta tirgus) bija 24. vietā pasaulē. Lielākie pasaules kviešu eksportētāji 2024. gadā bija Kanāda (13,8% no pasaules eksporta tirgus), ASV (13,3% no pasaules eksporta tirgus) un Austrālija (12,9% no pasaules eksporta tirgus).

Kviešu audzēšana ir klimatam un augšņu apstākļiem atbilstoša Baltijas valstu specializācija. Pēdējo desmit gadu laikā Lietuva un Latvija nostiprinājušas savas pozīcijas globālajā tirgū. Igaunija atpaliek no pārējām Baltijas valstīm, jo augšņu un klimatiskie

apstākļi Igaunijā ir mazāk labvēlīgi kviešu audzēšanai nekā Lietuvā un Latvijā.

Vērtējot ienākumus no kviešu eksporta uz vienu iedzīvotāju, Latvija jau vairākus gadus ir līdere pasaulē. 2024. gadā Latvija ar 306 eiro uz vienu iedzīvotāju atkal stabili bija pirmajā vietā pasaulē. Otrajā vietā pasaulē bija Lietuva (281 eiro uz vienu iedzīvotāju), bet trešajā vietā bija Austrālija (189 eiro uz vienu iedzīvotāju). Igaunija ar 90 eiro uz vienu iedzīvotāju bija 8. vietā pasaulē.

Latvijas kviešu galvenie eksporta virzieni 2024. gadā bija Āfrikas valstis – Nigērija, Angola, Maroka, Kamerūna, Kotdivuāra, Dienvidāfrika, Kongo DR, Namībija, Kongo Republika –, kā arī Eiropas valstis – Vācija, Francija, Lietuva u. c.

Latvijas ienākumi no kviešu eksporta ir cieši saistīti ar klimatiskajiem apstākļiem. Gados, kad klimatiskie apstākļi ir labvēlīgi, Latvijā ir iespējams audzēt pārtikas kvalitātei atbilstošus kviešu graudus.

Savukārt klimatiski nelabvēlīgos gados ievērojama daļa no Latvijas kviešiem tiek novirzīta lopbarības ražošanai. Specializācija kviešu audzēšanā eksportam nodrošina ievērojamus ienākumus Latvijas lauksaimniekiem un ekonomikai kopumā, tomēr kviešu graudi ir visvienkāršākā pārtikas rūpniecības izejviela. Daudz lielākus ienākumus un lielāku labumu ekonomikai kopumā dod produkcijas eksports ar lielāku pievienoto vērtību.

Miltu eksports

Visvienkāršākais kviešu pārstrādes produkts ir milti. 2024. gadā pēc ienākumiem no kviešu miltu eksporta Latvija ar 9 miljoniem eiro (0,15% no pasaules eksporta tirgus) bija 53. vietā pasaulē. Lietuvas (0,1%) un Igaunijas (0,1%) daļa pasaules miltu eksportā bija mazāka nekā Latvijai. Vērtējot ienākumus no kviešu miltu eksporta uz vienu iedzīvotāju, Latvija 2024. gadā ar 4,9 eiro uz vienu iedzīvotāju bija 20. vietā pasaulē, Igaunija ar 4,3 eiro uz vienu iedzīvotāju bija 26. vietā pasaulē, bet Lietuva (2,06 eiro uz vienu iedzīvotāju) bija 36. vietā pasaulē.

Maizes eksports

Maize jau ir produkts ar ievērojami lielāku pievienoto vērtību nekā milti. 2024. gadā Latvijas ienākumi no maizes (un citu konditorejas izstrādājumu, kas nav cepumi, vafeles, sausiņi) eksporta (66 miljoni eiro, 0,2% no pasaules eksporta tirgus) bija septiņas reizes lielāki par ienākumiem no miltu eksporta. 2024. gadā pēc kopējiem ienākumiem no maizes eksporta Latvija bija 48. vietā pasaulē. Lietuva ar 130 miljoniem eiro (0,38% no pasaules eksporta tirgus) bija 35. vietā pasaulē, bet Igaunija ar 96 miljoniem eiro (0,28% no pasaules eksporta tirgus) bija 40. vietā pasaulē. Vērtējot ienākumus no maizes eksporta uz vienu iedzīvotāju 2024. gadā, Latvija ar 3,5 eiro uz vienu iedzīvotāju bija 15. vietā pasaulē, Igaunija ar 47 eiro uz vienu iedzīvotāju bija 6. vietā pasaulē, bet Lietuva (4,5 eiro uz vienu iedzīvotāju) bija 9. vietā pasaulē. Galvenais Latvijas maizes piegādes virziens ir pārējās Baltijas valstis. 2024. gadā 42% no Latvijas maizes un konditorejas izstrādājumu eksporta nonāca Lietuvā, bet 33% – Igaunijā.

Ievērojami lielāki ir Latvijas eksporta panākumi makaronu un vairāku citu no kviešu miltiem ražotu produktu eksportā.

Makaronu eksports

Makaroni ir kviešu miltu pārstrādes produkts, kas, salīdzinot ar maizi, ir ar ilgāku realizācijas laiku un mazākām transporta izmaksām uz produkcijas svara vienību. 2024. gadā pēc kopējiem ienākumiem no makaronu eksporta (34,1 miljons eiro, 0,57% no pasaules eksporta tirgus) Latvija bija 21. vietā pasaulē. Latvijas daļa globālajā makaronu eksportā bija gandrīz tikpat liela, cik Ķīnai (35,6 miljoni eiro, 0,59% no pasaules eksporta tirgus, 20. vietā pasaulē). Pēc ienākumiem no makaronu eksporta uz vienu iedzīvotāju 2024. gadā Latvija ar 18,3 eiro bija 3. vietā pasaulē, atpaliekot tikai no Itālijas (50 eiro uz vienu iedzīvotāju) un Esvatīni (22,8 eiro uz vienu iedzīvotāju). Lietuva ar 4,3 eiro uz vienu iedzīvotāju bija 10. vietā pasaulē, bet Igaunija ar 49 centiem uz vienu iedzīvotāju bija 50. vietā pasaulē. Jāatzīmē, ka 2023. gadā pēc makaronu eksporta uz vienu iedzīvotāju Latvija ar 17,4 eiro uz vienu iedzīvotāju bija 2. vietā pasaulē, atpaliekot tikai no Itālijas (48,2 eiro uz vienu iedzīvotāju).

Saldo cepumu eksports

2024. gadā pēc kopējiem ienākumiem no saldo cepumu (kas nav vafeles un sausiņi) eksporta (52 miljoni eiro, 0,46% no pasaules eksporta tirgus) Latvija bija 34. vietā pasaulē. Lietuva ar 20,6

miljoniem eiro (0,18% no pasaules eksporta tirgus) bija 57. vietā pasaulē, bet Igaunija ar 2 miljoniem eiro (0,02% no pasaules eksporta tirgus) bija 89. vietā pasaulē.

Pēc ienākumiem no saldo cepumu eksporta uz vienu iedzīvotāju 2024. gadā Latvija ar 28,2 eiro bija 6. vietā pasaulē, atpaliekot tikai no Beļģijas, Nīderlandes, Barbadosas, Dānijas un Bahreinas. Lietuva ar 7,3 eiro uz vienu iedzīvotāju bija 24. vietā pasaulē, bet Igaunija ar 1,5 eiro uz vienu iedzīvotāju bija 54. vietā.

Piparkūku eksports

Interesanti, ka nozīmīgs Latvijas eksporta nišas produkts pēdējo piecu gadu laikā ir piparkūkas (*gingerbread*). 2024. gadā pēc kopējiem ienākumiem no piparkūku eksporta (2,9 miljoni eiro, 0,7% no pasaules eksporta tirgus) Latvija bija 18. vietā pasaulē, bet Lietuva ar 2,7 miljoniem eiro (0,65% no pasaules eksporta tirgus) – 19. vietā pasaulē.

Pēc ienākumiem no piparkūku eksporta uz vienu iedzīvotāju 2024. gadā Latvija ar 1,56 eiro bija 3. vietā pasaulē, atpaliekot tikai no Beļģijas un Kanādas. Lietuva ar 0,94 eiro uz vienu iedzīvotāju bija 8. vietā pasaulē, bet Igaunija ar 46 centiem uz vienu iedzīvotāju – 12. vietā pasaulē. Jāatzīmē, ka Latvija pēc piparkūku eksporta uz vienu iedzīvotāju bija trešajā vietā pasaulē arī 2021., 2022. un 2023. gadā. 2024. gadā Latvijas piparkūkas galvenokārt (47,4% no kopējā eksporta) tika piegādātas Lietuvai.

Šie nav vienīgie miltu produkti Latvijas eksportā. Latvija izceļas arī makaronu izstrādājumu eksportā un citu no miltiem gatavotu produktu ražošanā un eksportā. Piemēram, pēc pildītu makaronu izstrādājumu eksporta uz vienu iedzīvotāju Latvija 2024. gadā bija 4. vietā pasaulē. Latvijas augkopība ir nozīmīga nozare lauku attīstībai, kas nodrošina ar vietējām izejvielām Latvijas pārtikas rūpniecību un dod ievērojamus eksporta ienākumus, nodrošinot Latvijas ekonomisko izaugsmi.

Latvijas pārtikas ražojumi priecē mūs ēdienu izvēlē gan ikdienā, gan svētku reizēs. Pat tik vienkāršs izstrādājums kā Latvijas piparkūkas var kļūt par ienesīgu nišas produktu eksportā.